

Kasteel en domein d'Ursel in Hingene

De bouwheer en het gebouw. Het belang van familiearchieven
voor bouwhistorisch onderzoek

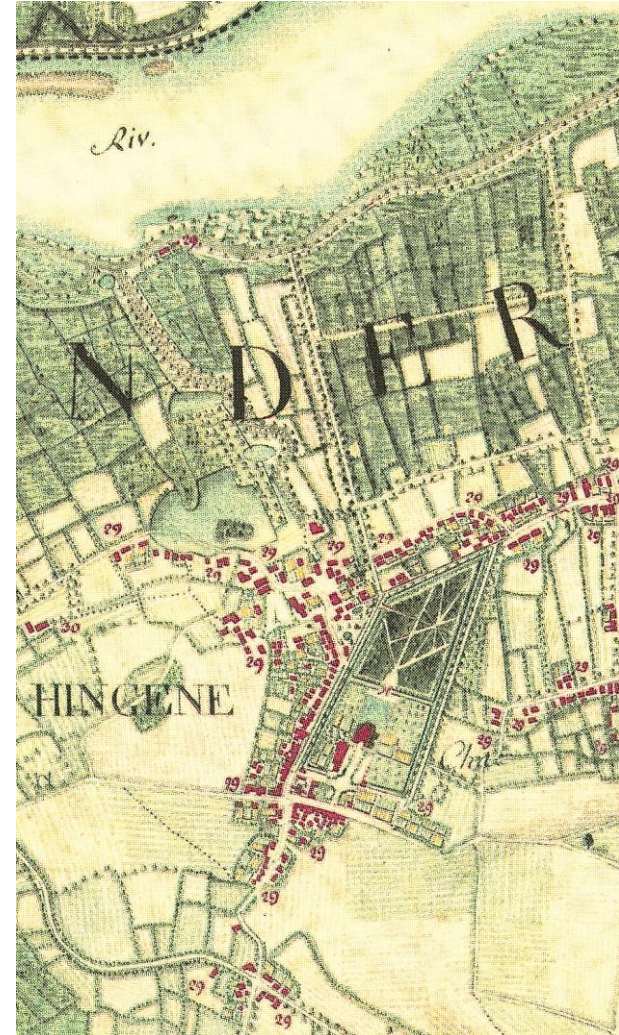
Even voorstellen: kasteel d'Ursel

beschermd monument (sinds 10.07.1984, ID 2002) in beschermd cultuurhistorisch landschap (sinds 15.05.2000, ID 127474)

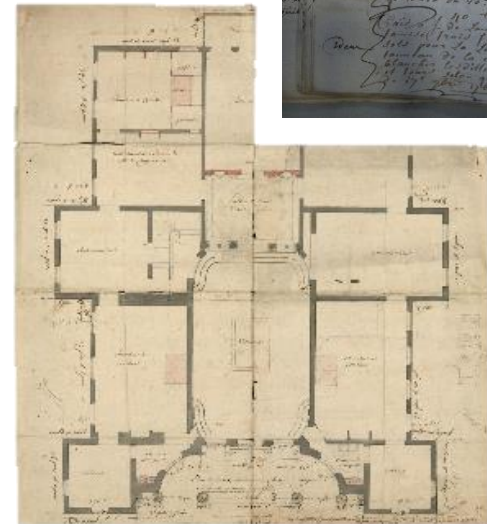
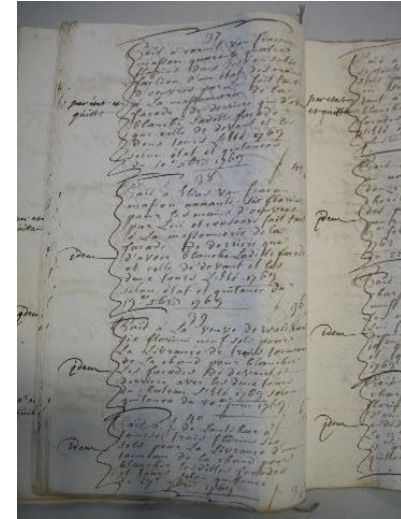
Even voorstellen: kasteel d'Ursel

- ▶ Wolfgang d'Urselstraat 9, 2880 Bornem (Hingene)
- ▶ op de grens tussen het oude hertogdom Brabant en het graafschap Vlaanderen
- ▶ vernoemd naar de familie die het meer dan 350 jaar in haar bezit had
- ▶ in 1973 verkocht aan de gemeente
- ▶ In 1984 overgedragen aan de Belgische staat, later Vlaamse Gemeenschap
- ▶ In 1994 verworven door het provinciebestuur van Antwerpen

Naar een gepaste herbestemming

- ▶ 1995 : start van een grondig interdisciplinair archeologisch, historisch en bouwhistorisch / materieel-technisch onderzoek
- ▶ 1996 sqq: restauratie en ingebruikname; gefaseerd

Familiearchief d'Ursel

Algemeen Rijksarchief, Brussel

Familiearchief d'Ursel

- ▶ 1953: hertog Robert d'Ursel draagt het grootste deel van het familiearchief over aan het Algemeen Rijksarchief
- ▶ bewaargeving of depot. Voor raadpleging moet nog steeds via de algemeen rijksarchivaris aan de familie om toestemming worden gevraagd.
- ▶ beloopt meer dan 200 meter en omspannt een periode van 966 tot 1946
- ▶ wat als (té) persoonlijke papieren wordt beschouwd, vooral van de meest recente generaties, blijft in de AFU (Association Familiale d'Ursel)

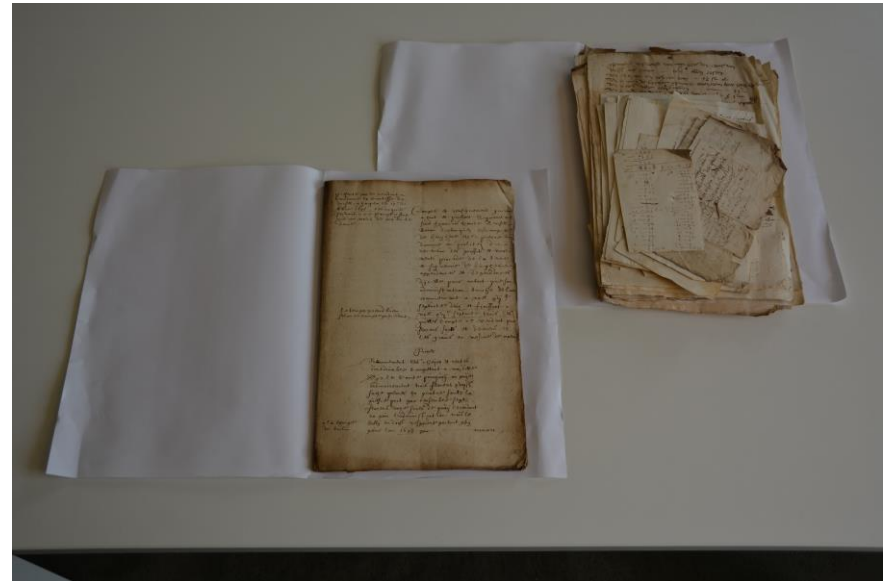
Het familiearchief als bron voor het bouwhistorisch onderzoek

Focus

- ▶ het kasteel en omringende park
- ▶ steeds in combinatie met archeologie, iconografie, materieel-technisch onderzoek

Meest 'dankbare' bronnen

- ▶ *Actes relatifs aux biens. Hingene*
- ▶ *Papiers personnels*
- ▶ Collectie kaarten en plannen

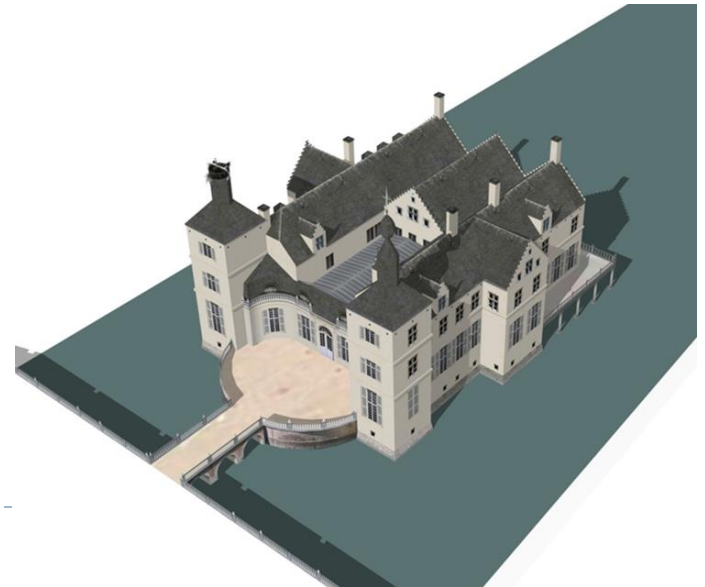
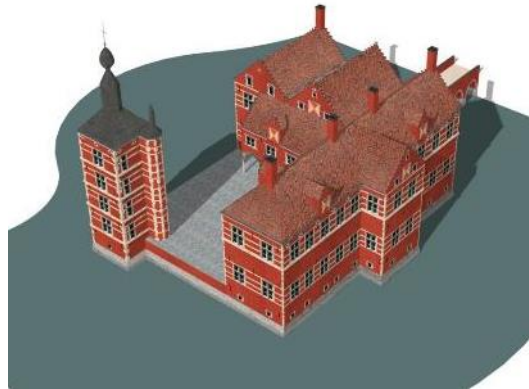
Het familiearchief als bron voor het bouwhistorisch onderzoek

- ▶ **Jaarrekeningen mét bijbehorende kwitanties**
- ▶ **Retroakten: verkoopakten**
 - ▶ *Voir heeren Diericken vande Werve, riddere, vanden goeden gecocht van Thibault Barradot onder Hingene geleghen. Den erffbrief vande coop vanden huysen met zijn toebehoirten gecocht van Thibault Barradot anno 1555, 17 juli 1556.*
 - ▶ Verkoopakte van de familie van de Werve aan Conrad Schetz, 23 en 26 januari 1608.
- ▶ **Inventarissen / boedelbeschrijvingen**
 - ▶ *Inventaris vande meubelen bevonden ten casteele van Hinghene, 28 augustus 1696.*
 - ▶ *Inventaire des meubles qui se trouvent au chateau d'Hingene, fait le 2me septembre 1750.*
 - ▶ *Inventaire ou liste generale des meubles et effets qui sont au chateau de Hinghene appartenants a S.A. Monseigneur le Duc d'Ursel &a &a &. Fait le 15e may 1767. Diminué et augmenté le 2. et 3. d'août 1769.*
- ▶ **Kaarten en plannen van verbouwingen**
 - ▶ in 1710-1714 naar ontwerp van Jean Beausire
 - ▶ in 1760-1764 naar ontwerp van Giovanni Niccolo Servandoni
 - ▶ in 1901-1904 naar ontwerp van Joseph Caluwaers

Een verantwoorde bouwgeschiedenis

Van steynen huys over maison de plaisance en 'feodaal' kasteel naar zomerresidentie volgens de laatste mode.
Reconstructietekeningen ©Thomas Cornelis

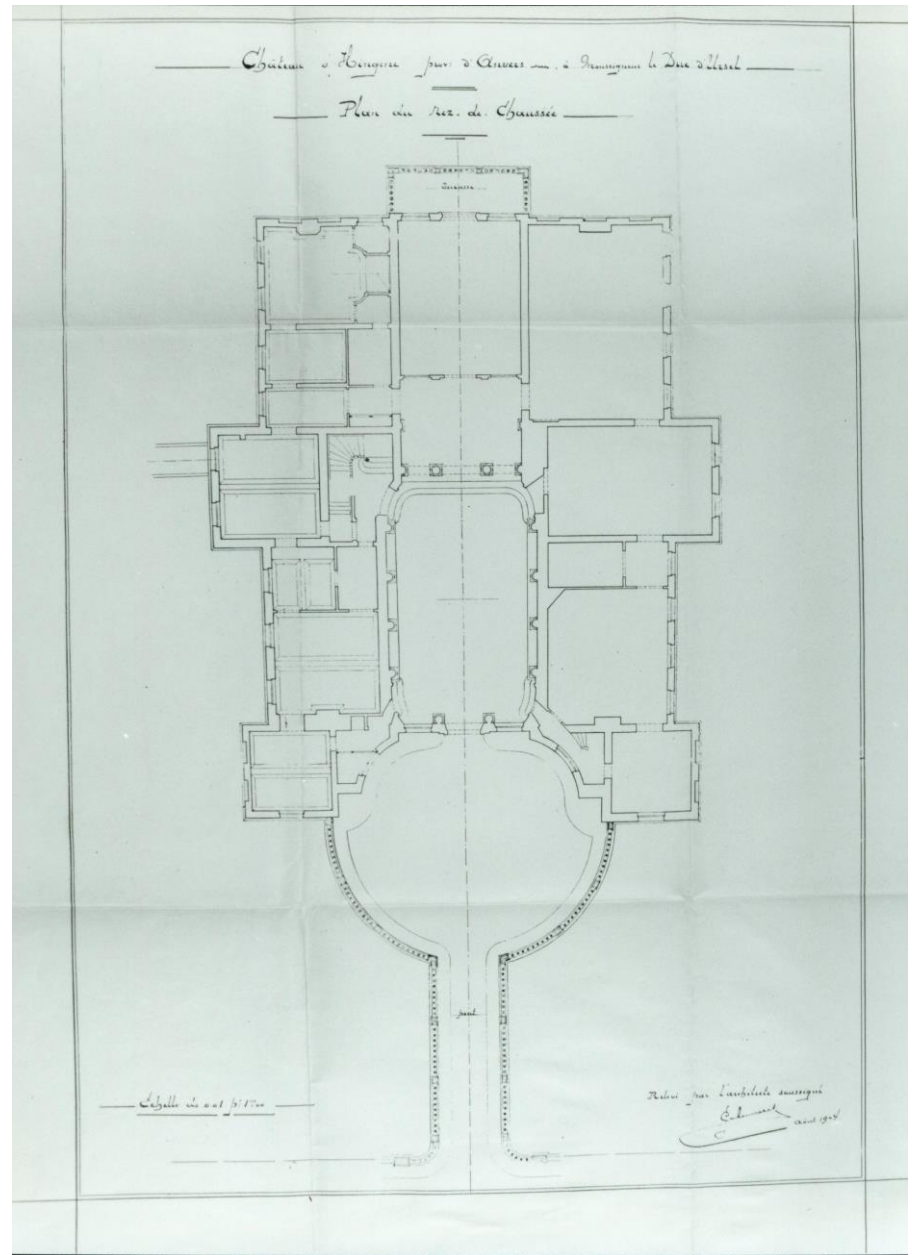

Grand salon d'entrée du château, ou
est la collonade des empereurs

Eerherstel van de inkomhal

Eerherstel van de inkomhal

Eerherstel van de inkomhal

Compte en renseignement du nouveau battiment du chateau de Hingene pendant l'an 1713 en 1714

Dakconstructie minutieus beschreven in 'quittances' bij deze rekening:

- *Toise de la charpente au grand salon: 6 entrails, 12 jambes de force, une plate forme le long du mur, 6 bouts de plate forme dans le mur opposé, 4 poinçons, 52 chevrons, ...*

Maakt perfecte reconstructie door architect (met erfgoedervaring) mogelijk

Mais ou est la collonade des empereurs?

Uit de inventaris van 1767:

- ▶ *Dix pieces de canon de fonte montées sur leurs affuts*
- ▶ *Une pompe à feu et trois tuyaux de cuir*
- ▶ *Un billard garni en drap verd, ses queues, masses et billes en ivoire*
- ▶ *Un tapis de toile*
- ▶ *Une grande lanterne de glaces en ottogonne garnie de cinq babêches*

Uit de rekening van 1763:

- ▶ Een betaling op 5 maart 1763 aan schipper Pierre Verheyen voor een transport, per boot, vanuit Brussel van '*dix figures en buste*'.
- ▶ Een betaling aan François Suykens '*pour les mains d'oeuvres en mettant les bustes et girlandes au salon à l'entré du chateau en mois de maij 1763*'.

En toeval helpt soms ook een handje ...

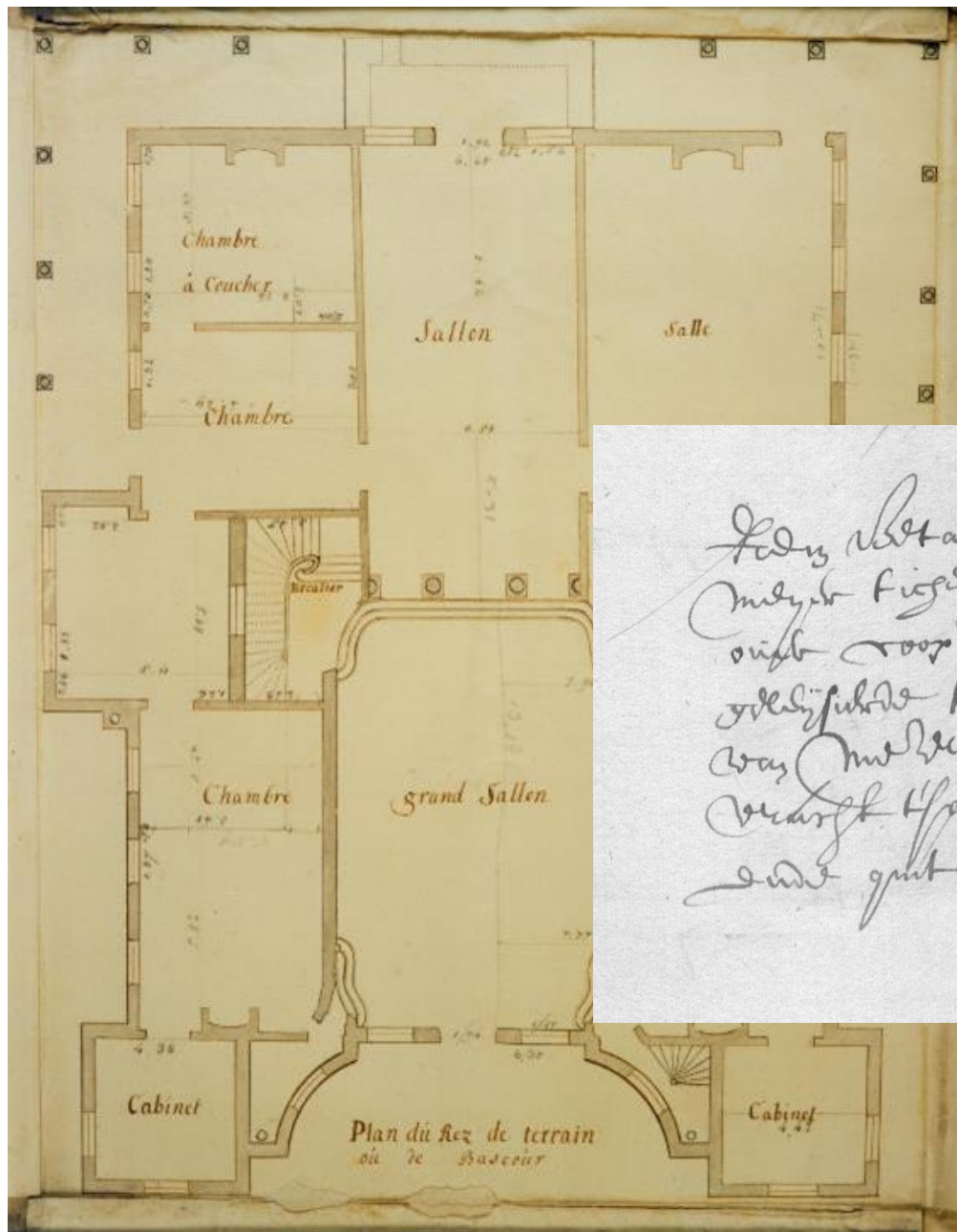

elff hondert geleysierde
steenckens

Faiencetegels zijn niet exclusief voor de keuken

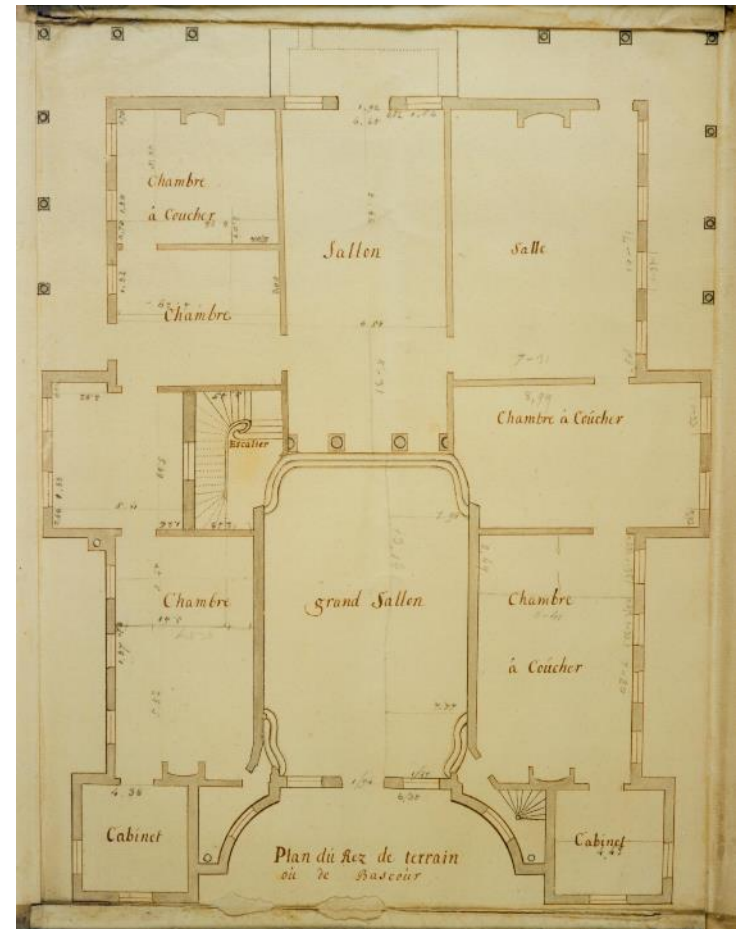
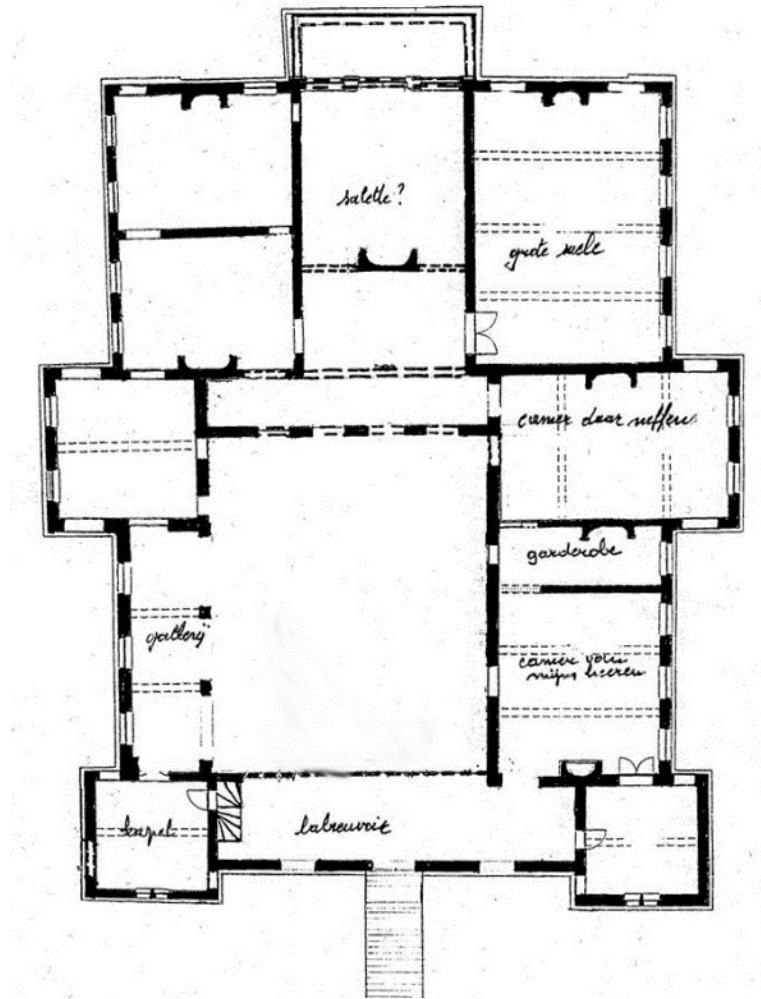
Hetz betover het konink de
 meyer figet bachel tot Hottedans
 onse roep van deft zonder
 veldijfde thehuis, Int cabbinet
 was meyer veldijf met the
 veldijf thehuis & spetifratu
 ende gubas de fount by — et by gub/et/

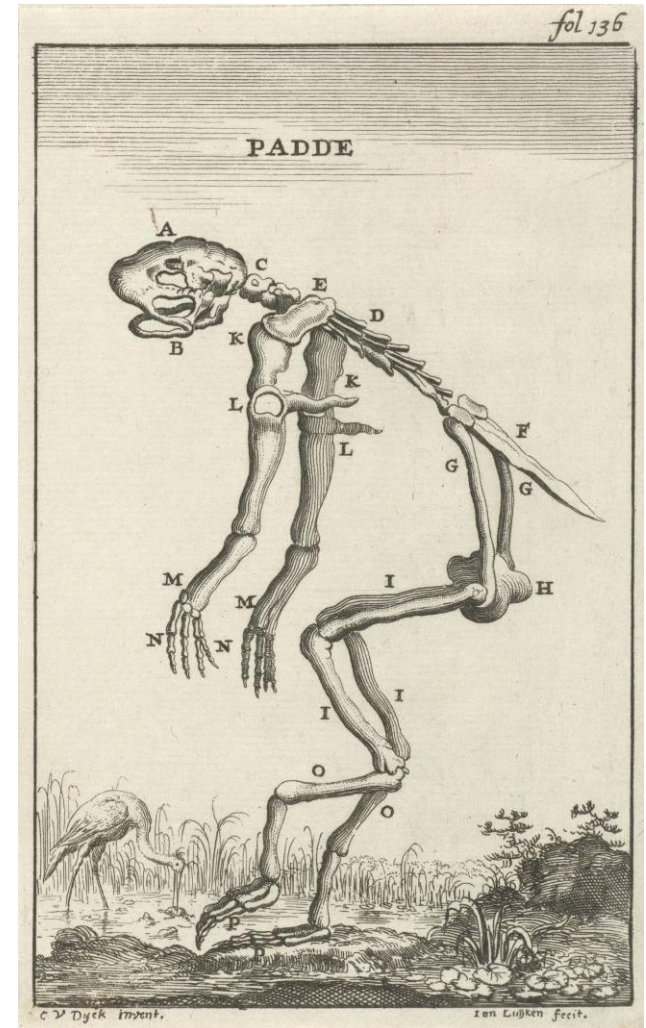
De prinses en de pad

Verrassende inzichten door archeozoologische resten

De prinses en de pad?

De prinses en de pad?

De prinses en de pad?

Onderzoek van botresten, aangetroffen in de zandige opvullaag boven het niveau van de galerij: onder andere 10% microfauna (muizen en spitsmuizen) en ... 5 % padden!

Jaarrekeningen periode 1705 – 1713:

- ▶ 1705: afbraak van de galerij tussen toren en achterbouw en van de traptoren tegen de linkertoren; ter plaatse *cuysschen van houden steen*; aanpassen van de funderingen
- ▶ 1708: betaling om gedurende 44 dagen *steen te cuysschen gecomen vanden muer voor het casteel*
- ▶ 1713:
 - ▶ *payé en 5 quitt.ces ... pour avoir mener du sable pour rehausser les appartements du nouveau quartiers et autres choses*
 - ▶ *encore paye par neuf quit.ces à plusieurs ouvriers qui ont onsté le sable hors la piece de Francis Landuyt pour hausser les chambres du nouveau quartier les salons, la plaine et plusieurs autres paiements*

De prinses en de pad?

Conclusie:

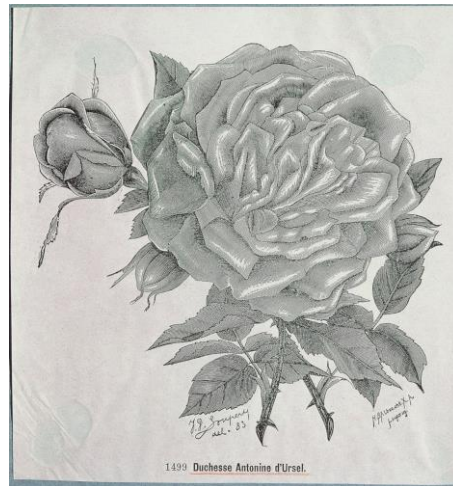
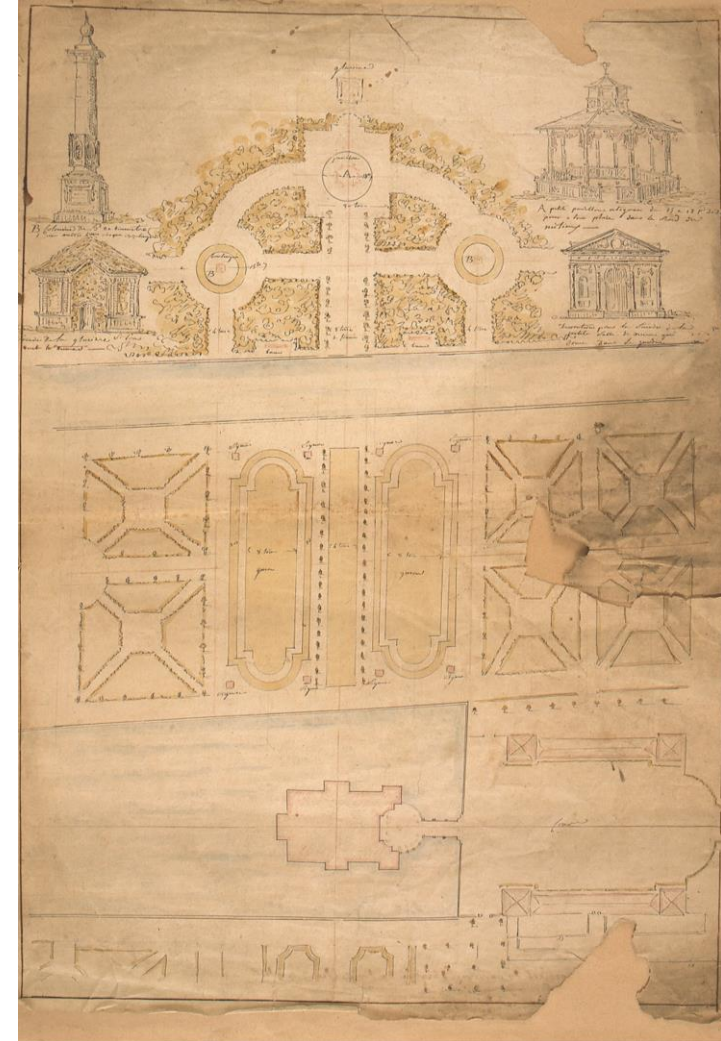
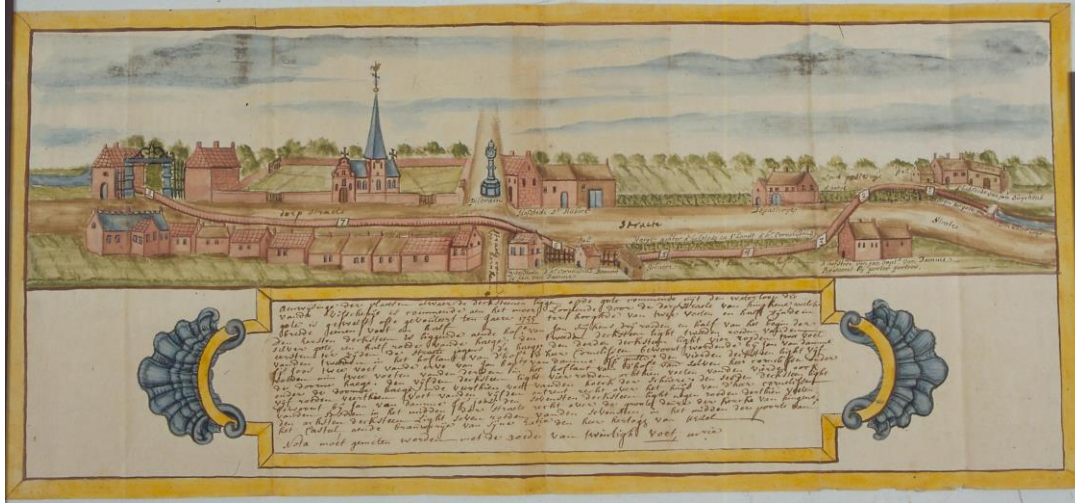
- ▶ de afbraak van de linkervleugel is al begonnen in 1705 (enkel traptorentje en galerij) en verder gezet in 1707-1708
- ▶ een heel deel van de bouwmaterialen zijn gerecupereerd
- ▶ de stenen zijn daarbij ter plaatse gekuist
- ▶ er is pas in 1713 zand aangevoerd om de boel op te hogen binnen de nieuwe vleugel

Dus: de puinlaag / ophogingslaag is een mengelmoes van bouwpuin van ter plaatse + aangevoerd zand én de werf heeft een paar jaar 'open' gelegen. Waarbij padden een schuilplaats zochten tussen het puin ...

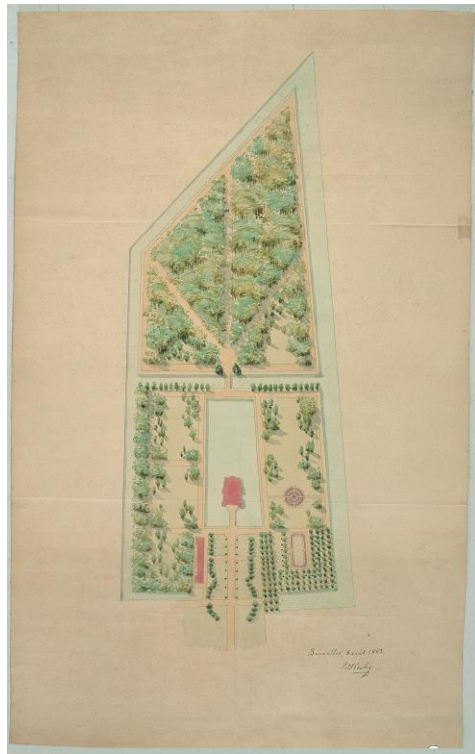
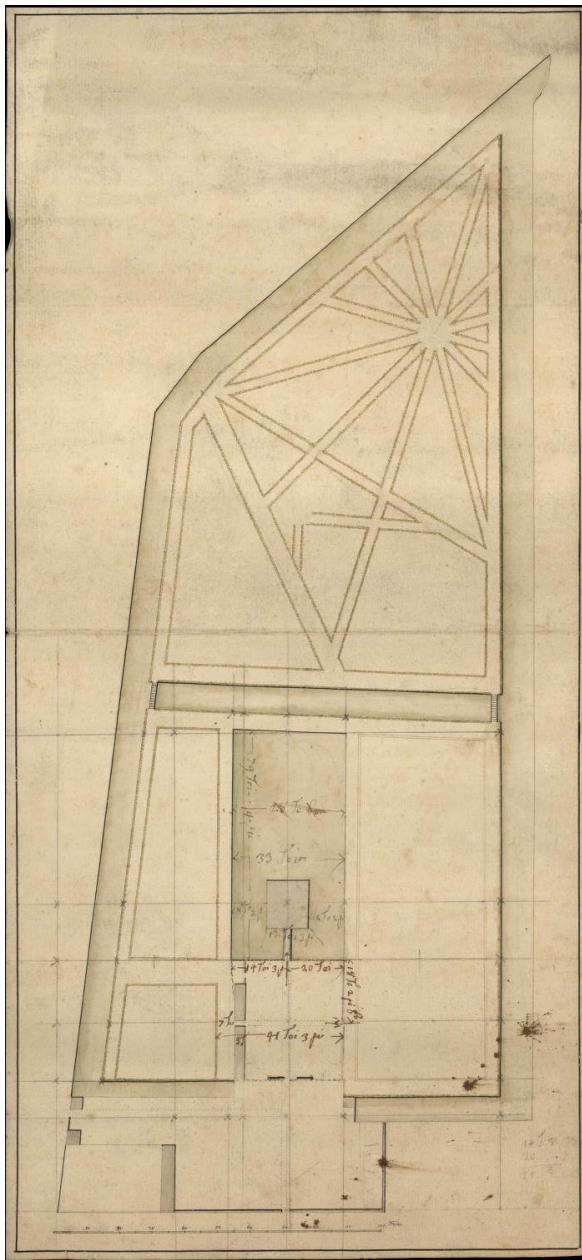
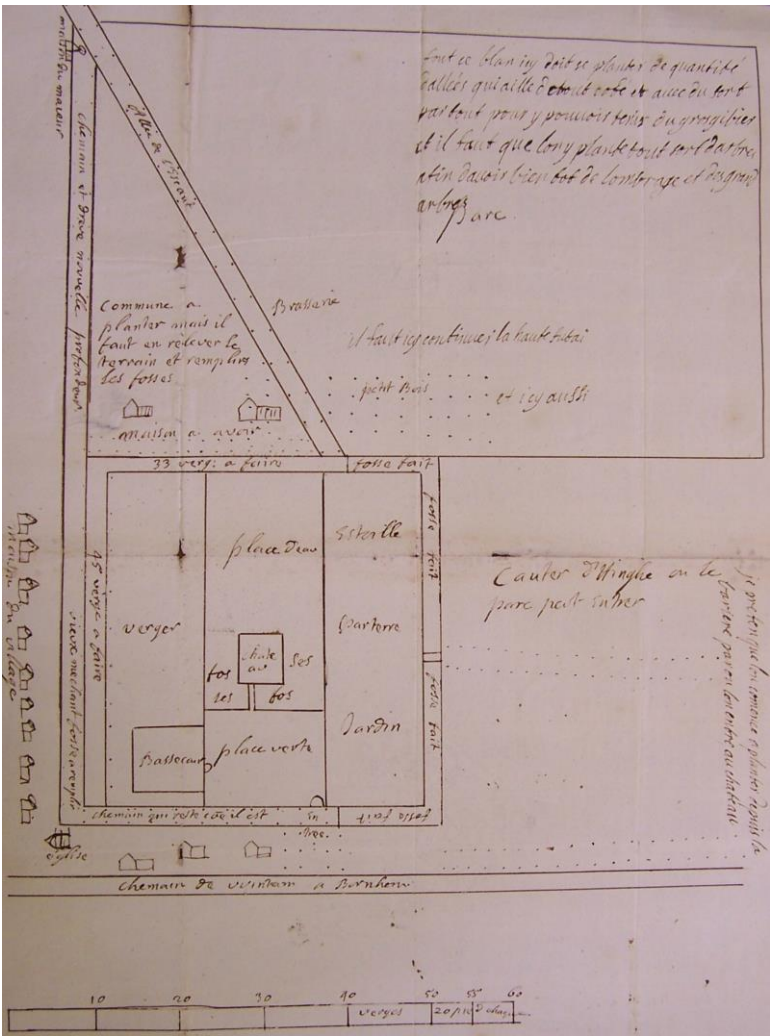

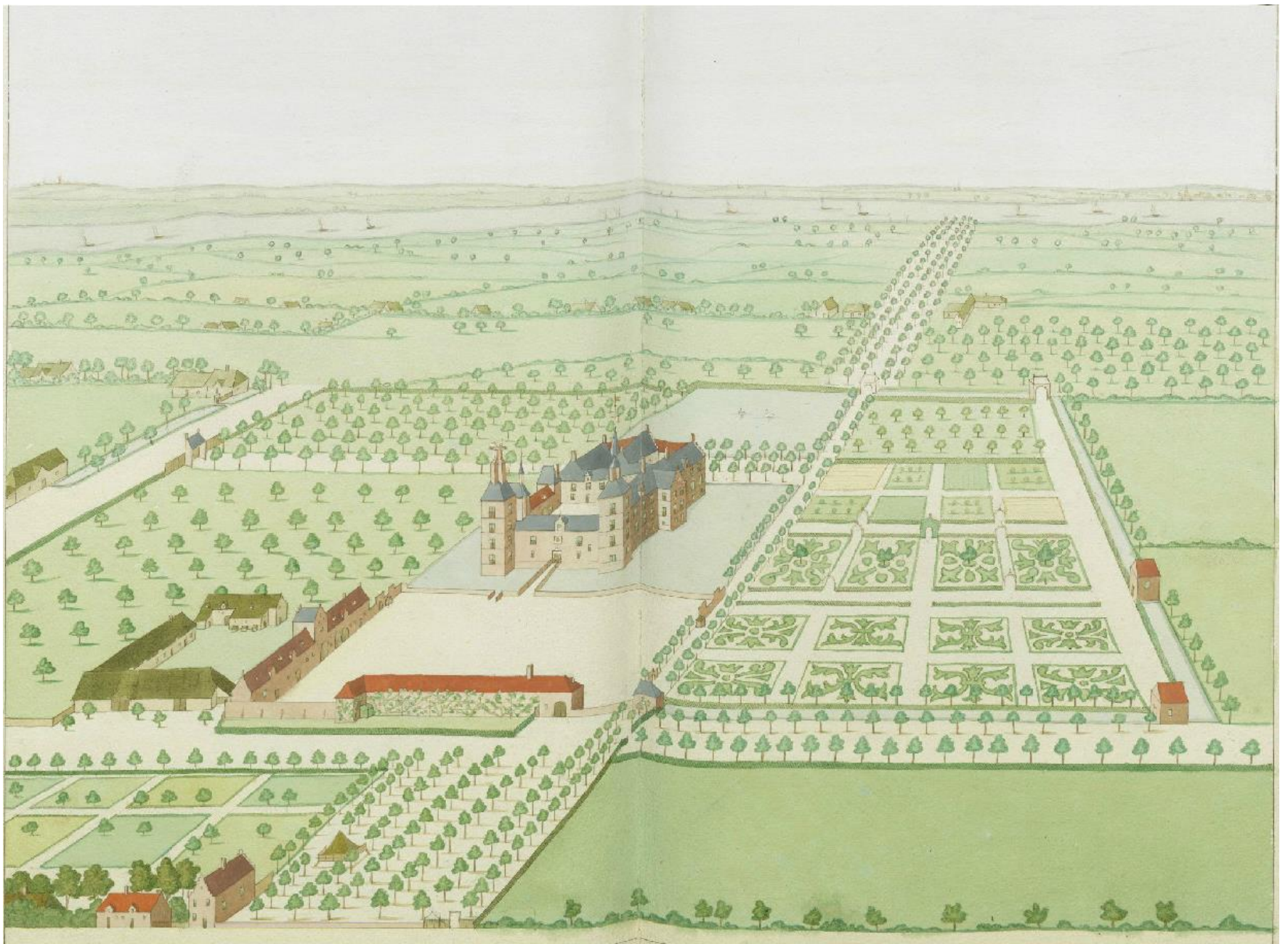
Iconografie, kaarten en plannen

Uit het familiearchief en elders

1499 Duchesse Antonine d'Ursel.

Ideaalbeeld Servandoni – reconstructietekening © Timothy De Paepe

Conclusie

Conclusie

- ▶ Boedelbeschrijvingen en inventarissen nemen de onderzoeker als het ware mee op een wandeling door het gebouw
- ▶ Rekeningen met hun kwitanties vol van vaak schijnbaar triviale items zijn een enorm rijke bron
- ▶ Archiefbronnen bevatten een schat aan informatie voor een gedegen (voor)onderzoek inzake behoud, beheer en restauratie van het gebouwde patrimonium
- ▶ Kaarten en plannen voegen daar nog een extra dimensie aan toe: ze helpen de gebouwde realiteit te visualiseren of geven er, net als andere iconografische bronnen, op zijn minst een momentopname van
- ▶ Een geïntegreerde, multidisciplinaire aanpak is een conditio sine qua non
- ▶ Spreek dezelfde taal: ken elkaars vaktermen en gebruik ze correct

Tout seul on va toujours plus vite
Mais ensemble on va toujours plus loin

Veel handen ...

Vooronderzoek

- ▶ archeologisch en bouwhistorisch: Joke Bungeneers
- ▶ archivalisch en historisch: Joke Bungeneers, Benny Croket, Katrien Hebbelinck, Serge Migom, Linda Van Langendonck (†)
- ▶ materieel-wetenschappelijk: Linda Van Dijck, Louis De Concinck

Begeleiding

- ▶ Werfcontrole, begeleiding werken: Stef Binst (†), Amke Maes (architecten), Joke Bungeneers
- ▶ Restauratie behangpapier
 - ▶ Studie en begeleiding: Geert Wisse (†)
 - ▶ Restauratie: Rosemie Cheroutre
- ▶ Restauratie textiel
 - ▶ Studie en begeleiding: Frieda Sorber
 - ▶ Reiniging: Willebrord Jacobs
 - ▶ Restauratie: Jeftha Lammens

Kasteel d'Ursel

Herbestemming & beheer: Koen De Vlieger en team kasteel d'Ursel

